

nem érvényesül, sőt a tömeges, iskolai nevelés közben nem is érvényesülhet.

Nyilvánvaló, hogy itt részletkérdést használtak fel az egyetemes megújulás kívánására és e részlet miatt sürgetik a nevelés tudományos alapjainak is, gyakorlatának is a megváltoztatását. Azonban az a körülmény, hogy a változás szükségét minden számbavehető tényező hangoztatja, meg az a másik körülmény, hogy ez a szükségérzet a nevelés szervezetének igen különböző pontjain s régóta jelentkezik, kétségtelenül arra utal, hogy most *mélyebben van a baj, semhogy bármelyik részletnek magában való orvoslásával eligazíthassuk*. Annál természetesebb, hogy a részleges szükségérzet általánosítása sem lehet célhozvezető. Arra van mindenekeelőtt szükség, hogy a helyzetet tisztán megállapítsuk. Az élénk reformtörekvések megfigyeléséből meg kell állapítani általában a reformok természetét; *a szükségérzet keletkezését és kielégítésének a lehetőségét kell megvizsgálni s azután lehet hozzáfogni az eredményes reformhoz*.

Amily kétségtelen, hogy Méray-Horváth Károly cikkének komoly jelentőségű magja nem ad ma kellő alapot egész nevelésünk reformjára, ép annyira bizonyos, hogy megnyugtató reformra szükség van és hogy ennek a megújulásnak nem szabad felületesnek lennie. Épen azért kell óvakodnunk attól, hogy általános reformnak kereszteljük el részletekre vonatkozó javaslatokat.

S azért kell arra törekednünk, hogy addig is, míg a nevelés megújulhat, tegyünk eleget azoknak a követelményeknek, melyeket a neveléstudomány ma hangoztat s a melyek teljesítéséhez nincsen reformra szükség.

IMRE SÁNDOR.

A PÆDAGOGIA TANÍTÁSA A PESTI EGYETEMEN 1870-IG.*

Ismeretes, hogy a két Ratio Educationisnak ama szakaszai, melyek a magyar egyetemről szólnak, pædagogiai előadásokat vagy pædagogiai tanszéket nem említenek, holott a XVIII. század végén és a XIX-iknek elején már Németország több egyetemén tartottak pædagogiai előadásokat,

A pesti egyetemen 1814 óta tanítják a pædagiát. Eleinte azonban nem a filozófiai elmélkedés egyik ágazatául, avagy általános

* E cikk, mely csak történeti vázlat kíván lenni, eredeti forrásokon, nevezetesen a budapesti kir. tud. egyetem rektorátusában őrzött régi levéltári aktákon alapszik.

művelődési tekintetéből szerepel az egyetemen e tárgy, hanem a teológiai kar érdekéből, melyhez csak másodsorban járultak a tanárképzés szükségleteiből merített, akkoriban még nagyon háttérbe szorult indító okok. A pesti kir. egyetem hittudományi karának, bécsi mintára, 1813-ban elrendelt újjászervezése adott közelebbi alkalmat arra, hogy egyetemünkön megindult a pædagogia tanítása. A most említett évben ugyanis királyi rendelet intézkedett, hogy «a fensőbb neveléstudományt (pædagogia sublimior) a harmad- vagy negyedéves teológusok négy rendkívüli órában hallgassák és e tudományszak számára Pesten nyilvános tanszék állíttassék fel, melynek tanárát teológusok és a tanári pályára készülő világiak együtt hallgassák.» E rendelet szerint 1814-ben tényleg állítottak a pædagogia számára egy külön tanszékét a bölcészeti karon. Első tulajdonosa volt *Krobot János* nyilvános rendes tanár, a filozófia és szabad művészetek doktora, nyitraegyházmegyei pap és címzetes kanonok, aki évi 1000 frt rendszeresített fizetéssel látta el e tanszékét 1825-ig, mikor kari direktorrá neveztetett és tanszékétől megvált. Hogy mily rendszert követett előadásaiban, nem tudjuk, mert a pædagogia terén irodalmilag nem működött. Valószínű azonban az, hogy míg az illető tanfolyambeli hittudományi hallgatók köteleességszerűen valamennyien vizsgáztak e tárgyból, a bölcészethallgatók közt kevesen lehettek, kik pædagiára íratkoztak (amely a bölcészeti kar ezen korú jegyzőkönyveiben a rendkívüli tárgyak, francia, német és olasz nyelvek közt szerepel, tehát a filozófusokra nézve szabad választás tárgya volt).

Krobot János az 1814-től 1870-ig terjedő hosszú időszakban az első és utolsó, ténylegesen működő nyilvános rendes tanára volt a pædagiának; mert utána már csak helyettes tanárokkal találkozunk. Ilyen volt *Hevánszky Lipót*, a pesti központi papnevelő intézet tanulmányi præfectusa, aki 1825-től 1833-ig helyettesítette e tanszékét; továbbá *Reseta János* (feltehetőleg szintén egyházi férfiú, egyébként a német nyelv és irodalom tanára), aki 1833-tól az 1848. év végéig működött mint «pædagogiae sublimioris supplens». Mindketten azonban, az 1813-ik évi legfelsőbb elhatározástól eltérően, már nem heti négy, hanem csak heti két órában tartottak neveléstani előadásokat. Úgy látszik, e tárgy nem tudott gyökeret verni.

Az 1848. évi december 21-én kelt intézkedéssel a magyar kormány, közvetlenül Debrecenbe való átköltözése előtt, a pædagogia nyilvános rendes tanárává *dr. Peregriny Eleket* (világi férfiút) nevezte ki és fel is eskette őt; de a közbejött viharos események miatt *Peregriny*, kit utóbb veszedelmes forradalmárnak nyilvánítottak, soha sem foglalta el tanszékét. Kineveztetését a bécsi minisztérium törvénytelennek és semmisnek nyilvánította. Hogy tudományos jogcíme lehe-

tett e tanszékhez, mutatja 1864-ben megjelent Általános Nevelés-tana.*

Az 1849-ik évben, mihelyt az egyetemi előadások ismét a rendes mederbe jutottak, *Mayer István* az esztergomi kath. tanítóképző intézet volt igazgatója (később c. püspök) adta elő a pädagogiát mint helyettes tanár; ugyancsak vele, mint a pädagogia előadójával találkozunk még az 1850—1-ik tanév első felében is; ekkor azonban Mayer a pesti iskolák főigazgatójává neveztetvén ki, kénytelen volt az egyetemről megválni.

Thun Leó gróf, cs. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter már az 1850-ik év vége felé kérdést intéztetett az egyetemhez, miképen kívánna a pädagogia további ellátásáról gondoskodni? Az egyetem tanácsa, a bölcsészeti karral egyetértve, hosszabb felterjesztésben válaszol, mely mutatja, hogy az egyetem már akkor érdeme szerint méltatta a pädagogia tanításának fontosságát nemcsak a hit-tudományi kar szükségletei, hanem a nevelés országos érdekei szempontjából is. A tanév második felére még az ideiglenes állapot fenntartását ajánlja, a rákövetkező tanévtől kezdve azonban már rendes vagy rendkívüli tanár kinevezését s az egyetemen pädagogiai szeminárium szervezését javasolja. Mayer István helyébe (a tanév végéig) a következő egyének valamelyikét ajánlja helyettesül: Beély Fidélt, a bakonyi bencés monostor pädagogia tanárát; Pendek Józsefet, esztergomi főegyházmegyei papot, esztergomi tanítóképző-intézeti tanárt; Beke Keresztély veszprémegegyházmegyei áldozó papot, vörösberényi plébánost; Mester István egri főegyházmegyei papot, vámos-sajói plébánost és Nagy Márton piaristát, a szegedi gimnázium igazgatóját. — A javaslatnak a végleges rendezésre vonatkozó, idevágó része (fordításban) így szól:

«Magyarország nagy ország, mely a rendes művelődési eszközöknek ugyancsak híjával van. A jobb középosztályhoz tartozó köz-nemesség legnagyobb része vidéken, nagy területeken elszórva lakik;

* Mikor Peregriny 1869-ben folyamodott a neveléstudományi tanszékért, a bölcsészeti kar róla a következő hivatalos adatokat gyűjtötte össze: «Bölcsélettudor, 1841-iki junius 8-án a pesti tudomány-egyetem bölcsészeti kara által, a pädagogia körül szerzett érdemeinek tekintetéből, a bekebelezett tudorok sorába lőn iktatva; 1841-ik szeptember 3-án a Magyar Tudományos Akadémia által levelező tagnak választatott; ifjúsági és iskolai irod. munkáiért ő Felsége által jutalomra érdemesíttetett; saját nyilatkozata szerint egész életét a nevelés terén töltötte el. Említi azonfelül, hogy Andrassy Manó, Gyula és Aladár grófok, továbbá Mednyánszky Dénes báró és Károlyi Gyula gróf nevelője volt.» Peregriny 1866-ban, rövid ideig a pädagogia magántanára is volt egyetemünkön.

soknak közülök nincsen tehetségökben fiaikat a messze levő városok felsőbb iskoláiba küldeni; ennél fogva a magántanítás módjához folyamodnak s ezért van szükség annyi nevelőre és házitanítóra, akik ezt a magántanítást a család körében elláthatják. De honnan vegyük ezeket, ha az ország egyetemén nem történik arról gondoskodás, hogy a nevelés és tanítás módjáról állandóan előadások tartassanak és így lassanként az egész ország számára pædagogusok képeztessenek? Ezért az ország szükségleteinek aligha felelne meg, ha itt csak időről-időre vagy esetleg minden harmadik félévben olvasna pædagiáról a bölcsészeti karnak valamelyik tagja (tehát nem is e célra elméletileg és gyakorlatilag külön kiképzett pædagogus), mint ahogy például most a török, perzsa és szanszkrit nyelvre vonatkozó ilyen előadásokat rendeltek el. Ellenkezőleg, az egyetemi tanács erősen meg van arról győződve, hogy ez a tanszak egyike a legfontosabbaknak s ezért e tárgy is méltó volna arra, hogy külön rendes vagy legalább rendkívüli tanár . . . egyedül és másoktól függetlenül lássa el. Az egyetemi tanács nem teheti, hogy ez alkalommal ne hivatkozzék egy tavalyi javaslatára . . . , mely szerint egyetemünkön pædagogiai avagy tanítói és nevelői szeminárium (Pædagogisches oder Schullehrer und Erzieherseminarium) alapíttassék, melynek hivatása az volna, hogy a mi nálunk már meglevő præparandiáknak kiinduló pontul szolgáljon, a tanítók (Schullehrer) műveltségét célba vegye és egyúttal a társadalom előkelőbb és műveltebb osztályai számára nevelőket képezzen. Milyen sokszor kellett ily intézmény hiányát magánössze-köttetések útján s a nyilvánosan működő tanárok és igazgatók ismeretségei révén, hányszor más módon, fölötte aggályos kiegészítő eszközök alkalmazásával pótolni?! Mennyivel teljesebben, biztosabban és célszerűbben lehetne mindezt egy pædagogiai szemináriummal elérni, mely az egyetemen a pædagogia tanárának vezetése alatt állana és a bécsi filológiai szeminárium példájára ösztöndíjakkal is el volna látva? Ez esetben azonban szükséges volna ezt a tanszéket, mint ezen tudományos osztály középpontját, a rendesek sorába iktatni, a hozzá kötött órák számát tetemesen felemelni s az intézet növendékeinek megengedni, hogy szabadon látogathassák a főváros alsóbb iskoláit és tanintézeteit, melyekben tanító képességeiket gyakorlatilag alkalmazhatnák . . . »

A miniszter ezen felterjesztéshez nem járult hozzá és a pædagogia helyettes tanárul az 1850—1-ik tanév második felétől kezdve dr. Grynacus Alajos szatmáregyházmegyei áldozópapot alkalmazta, aki nemsokára (1853 június 4-én) a hittudományi karon a lelkipásztorkodástan nyilv. rendes tanárává neveztetett ki s emellett a bölcsészeti karon is (1859-ben bekövetkezett haláláig) latin nyelven és ismét

heti négy órában a «pædagogia sublimior»-t adta elő. Előadásainak anyagára nézve már eligazíthatnak bennünket az innentől rendszeren közzétett egyetemi leckerendek, melyekben Grynaeus előadásait a következő címeken hirdette: Pædagogia sublimior (rendszeren két félévén át, tehát a II. félévben folytatólag). Prolegomena in pædagogiam sublimiorem. — Pædagogia sublimior, specialiter de evolutione et cultura facultatum intellectualium, sensationum et voluntatis. — Prolegomena et generalia principia de facultatibus hominis. — Grynaeus előadásai számára vezérfonalat is írt (Pædagogia sublimior theoretica et applicata, Pestini, 1851. 108. l.), mely katolikus pædagogiai írók, különösen Milde ismeretes művének felhasználásával készült.¹

Az 1859—60-ik tanév nyári felében már *dr. Róder Alajos* egyetemi hitszónok, a vallástudomány nyilván. rend. tanára látja el a pædagogiai előadásokat és pedig még mindig latin nyelven. Csak az 1860—1-ik tanév első felétől kezdve lesz az előadás nyelve magyar, de egyúttal a heti órák száma ismét kettőre száll le. Ily terjedelemben adta elő Róder Alajos a pædagiogiat az 1868—9-ik tanév végéig; a leckerendben eleinte csak «fönsőbb neveléstudomány» címen hirdette előadásait, később ezt adta hozzá: «különös tekintettel a tanárjelöltekre»; egyetlen egyszer, az 1862—3-ik tanév második felében még egy második (heti egy órás) kollegiumot hirdetett e címen: «Neveléstudomány története Bacótól Pestalozziig». Róder 1869—70-ben a pædagogia helyettes tanáraként *dr. Horváth Czirill* váltotta fel s az 1870—1-ik tanév I. felében *Lubrich Ágost* nyilván. rendes tanár hirdet «Általános Neveléstudomány» címen heti öt órás pæd. előadást. Lubrich már az újonnan szervezett tanszéken működik, melyre nyilvános pályázat útján neveztetett ki.

FINÁCZY ERNŐ.

GYERMEKTANULMÁNY AZ EGYESÜLT- ÁLLAMOKBAN.²

Azok, kik a neveléstannak tudományos jellegét tagadják, ezen felfogásukat főképen arra alapítják, hogy az annak alapját képező lélektan maga sem véglegesen megállapított tudomány, hogy a lélek lényegére, működésére és általában minden jelenségére, a testhez

¹ A kis könyv a nevelés feladatait az emberi «tehetségek» sorrendje szerint tárgyalja. (De physicis facultatibus alumni; de facultatibus intellectus; de f. sentiendi; de f. volendi seu appetendi) s mindegyik tehetség fejlesztését négy «funkció»-ra bizza: 1. diætetica, 2. cultura, 3. correctio, 4. autodidaxis (idézi Kantot, Montaignet, Grasert, Sailert, Niemeyert).

² A barsi tanítók körmöcbányai gyűlésén tartott felolvasás (jul. 4.).